

CAPVT II.

DE

OBLIGATIONE SUBDITORUM IN-
TUITU IMPERANTIS.

§. I.

Obligatio ex natura imperii & subiectionis potissimum consistit in necessitate agendi ex imperantis præscripto, quæ alias dicitur obedientia. (r)

§. II. Dependet hæc ipsa obligatio ex submissione voluntatis & agnitione imperantis (f) quæ si in totum deficiat, obligatio quoque cesset.

§. III.

(r) Imperans se refert ad subditos, ex cuius imperii indole sequitur, vt ei sit obediendum, adeoque inde statim regula iuris: *imperanti pare*. Si enim ei non esset parandum, non foret imperans. Quin cum respublica tota hac mutua relatione cohæreat, & præterea societas inæqualis sit, *obedientia* per se inde fluit. Inane foret imperium sine obedientia. Non sunt subditi, qui ad obedientiæ leges non sunt adstricti, licet imperans quidam quoad *nomen*, non quoad *rem* in tali republica detur: Apud Germanos antiquos fuere reges *autoritate magis suadendi quam imperandi*: ergo nec subditos proprie dictos habuere, cum non *vi*, sed *precibus*, non imperio, sed *consilio* omnia peragere debebant. Prout itaque ratio imperii se habet, ita quoque de *subiectione* iudicandum.

(f) Ab initio quidem respublicæ plerumque violenta subiectione ortæ sunt, sed, iis semel introductis, omnes, qui respublicam intrant, se submittere, & imperium imperantis agnoscere tenentur. Imo qui antea liberi populi

§. III. Et quia hæc obligatio salutis humani generis prospicit, & ex præcepto legis naturæ venit, & præterea in statu civili absolute necessaria, hinc etiam stringit conscientiam. (t)

§. IV.

populi erant, statim obligationem hanc subeunt, quoties se voluntati unius subiiciunt. Et sic obligatio hæc ex pacto quoque tacito deduci potest, prout supra id expositum. Imo ne quidem submissio sufficit, si ne quidem ab imperante recipiuntur. Sic Afri cum Pœnis bellum gerentes ad Romanos confugerunt & futuros se sub imperio Romano dixerunt, si illis videatur, non sunt tamen recepti. APPIANVS de bello Punic. p. 7. edit. Amst. Sic quoque victi in bellis se submittere victori tenentur. Quamdiu adhuc resistunt, hostes, non subditi sunt, atque adeo cessat omnis ad parendum obligatio. Neque hæc obligatio pro inani habenda quod violenta sit, cum vis in statu belli pro iniusto medio haberi nequeat, quippe quod inter gentes, ut licitum medium acquirendi imperia, receptum.

- (t) Id ipsum est, quod PAVLVS inculcat Rom. XIII. conf. GROTIUS lib. I. c. 4. §. 4. Obligatio in conscientia dicitur, quæ simul internam obligationem inducit, ut si contra agamus, Deum lædamus, omnis boni ordinis autorem & approbatorem. Cum itaque hæc obedientia in hominum salutem a Deo approbata sit, non potest non inobedientia Deum lædere. Accedit, in ipsa felicitatem totius reipublicæ contineri, quam supra in unione quæsiui, hanc autem non aliter obtineri posse evidensest, quam si omnium voluntas imperantis voluntatem sequatur, id quod per obedientiam fit. Optime hoc animadvertit Agesilaus, qui interrogatus, quam ob causam Spartani aliis feliciores essent? respondit: Quia plus quam alii se exercent imperando & obediendo. PLUTARCHVS in apophthegm. Lacon. p. m. 212. Idem

§. IV. Comprehendi autem hæc obligatio necessario in se (1) renunciationem omnis resistentiæ, quæ in statu naturali obtinuit, (u) cum renitentia pugnet cum obedientiæ vinculo.

§. V. Quibus positis perspicuum est, populum, qui imperio alterius paret, nullam retinere maiestatem seu summam potestatem, (x) id quod statuunt Monarchomachi,

§. VI.

Idem quoque AGIS Archedami filius interrogatus, quenam disciplina maxime Sparta exerceretur? corroboravit, respondens: peritia imperandi & parendi ID. ibid. p. 215. Eleganter id ipsum CHRYSANTVS apud XENOPHONEM l. VIII, Cyrop. p. m. 201, lit. a. b. c. illustravit, & inde perpetuam rerum publicarum felicitatem deduxit his verbis: Cogitate, quenam vrbs hostium ab iis capi possit, qui nolint imperio parere? quæ amicorum vrbs conseruari possit, qui nolint imperio parere? qui militum contumacium exercitus victoria potiri possit? quonam modo facilius possint in praeliis homines vinci, quam ubi ceperint seorsum singuli salutis propriæ consilia capere; quid aliud rei præclaræ perfici possit ab iis, qui potioribus haud parent; quæ vrbes legitime administrantur? quæ domus seruari queant? quo pacto naues eo perueniant, quo tendunt? Nos ipsa ea commoda, quæ modo nobis adsunt, quanam alia ratione magis comparauimus, quam principi parendo &c.

(u) In statu naturali homines æquales sunt, ergo ad resistendum proclives, inde bellum. Sed in statu ciuili necessario a statu illo renitendi recedendum fuit, alioquin potius dissociata multitudo, quam ciuili societas foret & status belli non cessaret. Accedit, quod obedientia statim cesset, vbi resistentia potest locum habere,

(x) Contradictionem inuoluit, subditos habere quantum

Boehmeri Ius Publ.

o o

dant

§. VI. Sed voluntatum submissione semel facta imperanti etiam *duro, impio, & infideli* parendum, (y) nec sub prætextu *impietatis* aut *hereseos* (z) ei obedientia deneganda.

§. VII.

dam maiestatem h. e. summum imperium, & tamen eos debere obedire, eosque renunciasse resistendi facultati. Monarchomachi id ideo asserunt, vt populo ius tribuant insurgendi contra imperantem, si male agat, sic enim putant, populum superiorem esse, qua sententia perniciosior in hac disciplina reperiri non potest. Nec obstat, quod imperium *propter populum* sit, & sic ex nobilitate finis populus superior iudicari debeat, nam hoc tantum ad *officium imperantis* pertinet, quomodo ipse debeat esse comparatus, non vero ad *ius populi*. Sic & pater utilitatem liberorum quærit, non tamen liberi superiores sunt, & patri resistere possunt. Inde non possunt non arma subditorum contra imperantem mota iuri publico vniuersali repugnare. Cum contra **EMERICVM** Hungariæ regem a fratre iuniore **ANDREA** arma sumpta & subditi ad seditionem deducti essent, & iam res ad prælium spectaret, Emericus depositis armis & stipatoribus, corona sceproque ornatus per mediam aciem seditionem incessit, illamque his verbis compefcuit: *Non cum mortali vobis res est, miseri, sed cum eo, cui præ diuina dignitate supra mortalitatem aliquid accedit, sub omnipotentis Dei tutela reges degunt, quorum lesa Maiestas vix populorum exitio expiari potest.* **BONFINIVS** *rer. Hungar. decad. 2. l. 7.*

(y) Contrarium plures antiquitus centuerunt, tam Ethnici quam Christiani. Satis notanter ait **SENECA** in *Herc. fur. victima haud vlla amplior potest, magisque optima maflari Ioui, quam rex iniquus.* Clerus Romanus ad stabilendam suam potestatem populo impie persuadere tentauit, regem impium, h. e. *acleuro non dependentem*, non esse regem. Sic **NICOLAVS Pontifex** *Lotha-*

Lotharium regem esse negat propter commissum adulterium, si tamen, ait, rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refranat, sed lubrica enervatione magis illicitis eius moribus cedit c. 21. C. 2. qu. 1. Similia in patrum scriptis passim obveniunt. Hoc intuitu Clerici autores fuisse videntur, vt reges electi iurare & solenniter promittere necessum haberent de pietate & iustitia conseruanda, vt si regem impium deprehenderent, iam amplius eidem subditos non obligareciderent, qualis est impia ROSSAEI philosophia, quin talem regem impium Tyrannum esse allegabant, hunc autem legitime a quouis interfici posse, imo interfectorem adhuc praemiis affici debere voluere. Atque haec philosophia est illa pestis nefanda, quae tot rerum-publicarum euersionem procurauit, suffragante clero impio. Magis sobria certe philosophia veterum Christianorum fuit, qui Iuliano Apostatae non denegaerunt obedientiam ob apostasiam. Ab hac impia sententia proflexerunt seditiones & bella ciuilia, quae tamen iudice PLYTARCHO in Bruto c. 17. peiora & deteriora sunt tyrannide & iniusto imperio. Breuiter, sicut princeps propter impietatem non amittit imperium, ita subditorum obligatio durat. Si amitteret illud, vel ex natura status ciuilibus hoc fieri dicendum esset, quod absurdum, cum potius statui ciuili eiusque quieti repugner, vel ex precedente pacto, quod tamen hic deficit, & si vel maxime adfit, deest tamen, qui de eo iudicare possit, cum populus proprio iudicio se obligationi eximere nequeat.

- (2) Romanae aulae ius publicum aliud docet, quod ita principes Hierarchiae & iugo cleri se subducant, & quasi rebelles fiant, quod dogma mirifice excoluerunt ab omni tempore hi, qui societatem Iesu profitebantur. Bellum omnibus regibus haereticis grauissimum indixit iam olim anno 1592. Wilhelmus Rossaeus, vel, qui sub hoc nomine latitat, GILBERTVS GENEBRANDVS in tr. de iusta reip. Christ. in reges impios & haeret. potestate, vbi reges haereticos non esse reges, sed excommu-

§. VII. Multo minus Pontifici vel vlli alii po-

nicandos, imo bello persequendos contendit. Quantas turbas seditionesque hoc impium dogma excitauerit, historiæ omnium seculorum loquuntur. Facile vero apparet, hoc dogmate nefando aulam Romanam tantum intendisse, imperantium potestatem supremam suppressimere regiaque scepra pedo suo subicere. Est in bibliotheca regia Berolinensi *Codex MCTus GRATIANI*, antiquissimus, *seculi XIII.* manu elegante in membrana conscriptus, vbi prima litera *decreti GRATIANI, H.* scilicet, in parte superiore *Pontificem*, altera manu benedicientem, altera manu fasciam quandam tenentem: in parte infima literæ, *imperatorem* altera manu gladium, altera prædictam fasciam apprehendentem representat, ipsi fasciæ vero hic notabilis & simul fastuosus versiculus inscriptus legitur:

Rex ego sum regum, lex est mea maxima legum.

Te facio regem, tu reſtam dilige legem.

qua sententia totum ius publicum aulæ Romanæ, vniuersali e diametro contrarium, depingitur, insimulque ostenditur, Reges tam diu reges esse, quamdiu *reſtam* diligant *legem*, h. e. cleri Romani placita. Vtinam vero omnes eodem ausu pontifici restitissent, quo PHILIPPVS Pulcher BONIFACIO VIII. sed forsitan in aliis non desuit voluntas, quin subditorum superstitio executionem impediuit. Hæresis, nec religio ipsa, quæcunque sit, statum publicum tollit, mutat, aut eam afficit, & res conscientiæ est, quæ sicuti subditis est relinquenda, ita eadem libertate imperantes multo magis frui debent. Est hæresis *dissensus a religione dominante*, & ita nouam *sectam*, vel, vt loquuntur, *no-uam religionem* constituit, quæ iura imperii non concernit, cum ethnici reges idem imperium, quod Christiani gerunt, optimo iure exercent.

potestas erit, vinculum obedientiæ, quo subditi constringuntur, relaxandi. (a)

§. VIII. Et in hoc principio naturalissimo confenserunt omnes, quibus curæ cordique

(a) Vinculum *obediencia* est ex propria subditorum submissione, qua imperanti simul potestatem in se dederunt. Aut itaque imperantes alteri subsunt, aut non. Priori casu non sunt imperantes, cum possint a superiori deponi & actionum suarum rationes eidem reddere teneantur: Posteriori deficit superior, qui vinculum subiectionis in subditis tollere possit. Equidem Pontifex imperium in imperantes sibi arrogat, & vi huius tot imperatores excommunicavit, subditosque a vinculo subiectionis absoluit. Ast talis relaxatio *iuri uniuersali* e diametro repugnat, quod singulis rebus publicis *independentiam* tribuit, & hætenus monstrosa illa Monarchia, cui etiam reges colla submittere deberent, ab omnibus sæculis ita impugnata est, vt quæ a Pontifice acta sunt, *vi, astutia & subdolis artibus* gesta sint. Nulla grauior pestis rebus publ. imminere potuit, quam hæc sacra Tyrannis, quæ Monarchomachismum adhuc superat, cum prætextu *autoritatis diuinæ* adhuc instructa sit, quæ facile vulgus superstitione captum decipere potest. Sensit Germania hanc pestem, cum HENRICI IV. & FRIDERICI I. exautoratio subditos armaret, & bellum ciuile excitaret, vt fere dicere possis, non grauiorem hostem vnquam rebus publicis imminuisse, quam Pontifices, qui animam & spiritum rerumpubl. extinguere conati sunt. Et forsân illa pictura, de qua ad §. præcedentem mentio facta, adumbrare voluisse videtur FRIDERICI I. fata, quorum memoria eo tempore adhuc recens erat. Sed ab hac Tyrannide respublicæ hoc tempore prudentia diuina liberatæ sunt.

que salus reipublicæ fuit, nec studio hierarchie abrepti sunt. (b)

§. IX. Quatenus tamen voluntatem suam submittere potuerunt, & voluerunt, eatenus obligantur, & ita in hac obligatione censetur exceptus ipse Deus, tanquam superior. (c)

§. X.

(b) HAYMO Episcopus Halberstadiensis in c. 13. ad Rom. satis conuenienter ait: *Siue bona sit illa potestas siue mala, quicumque ei resistit, subtrahendo seruitium ab ea, denegando tributum, & honorem non præbendo, quem ei debet præbere, Dei ordinationi resistit & dispositioni, cuius ordinatione illi principantur.* Veteres Christiani aperte profitebantur, se pro imperatoribus ethnicis, qui in ipsos tamen sæuebant, præces fundere, ceu pluribus ostendi diff. de iure precum publ. c. 1. §. 10. seqq. ABNEAS SYLVIVS lib. de ort. & aut. Imp. Rom. c. 16. in hunc sensum ita loquitur: *Tolerandum est patienter, quicquid princeps facit inique, expectanda, ue est vel successoris emendatio, vel superni correctio iudicis, qui violentias & iniurias non sinit esse perpetuas.* Cum Darius a Bessolthaliter vulneratus esset, Alexander hoc nefandum facinus vindicare studuit hac ratione, quod ad vltionem pertineat, iam non suam, sed exempli, communemque omnium regum esse causam, quam negligere illi & indecorum & periculosum esse, quippe cum in altero iustitia eius, in altero etiam utilitatis causa versetur. IVSTIN. lib. XI. c. 15. CVR T. lib. V. inf.

(c) Notum est vulgatum: *Deo magis obediendum esse, quam hominibus, h. e. quæuis extrema potius esse toleranda, quam vt secundum præceptum principis illa agamus, quæ voluntati Dei aduersantur.* Veritas huius adferri satis certa est, sed non raro homines sibi fingunt præcepta Dei, vt sub hoc prætextu obedientiam imperantibus denegent. Iussus erat AMBROSIVS, vt templum

§. X. Si modo manifeste constet, manda-

plum traderet imperatoris delegatis, respondet: *Mandatur: trade basilicam h. e. dic aliquod verbum in Deum & morere, nec solum dic aduersus Deum, sed etiam fac aduersus Deum.* Ita interpretabatur Ambrosius mandatum imperatoris, *de templo hæreticis tradendo, & sub hoc prætextu obsequium denegabat, cum tamen traditio templi nihil contra voluntatem diuinam contineat, cum Deus templis non indigeat, sed templa potius sint in imperantis potestate.* Inde pergit: *allegatur imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa respondeo: noli te grauarius imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere, sed si vis diuinius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est, quæ Dei Deo: quæ Caesaris, Cesari. Ad imperatorem palatium pertinet, ad sacerdotem ecclesie. Publicorum tibi manum ius quæsitum, non facrorum. Iterum dicitur: mandasse imperatorem: debeo & ego vnam basilicam habere. Respondi: non licet tibi illam habere. Quid tibi cum adultera? adultera enim est, quæ non est legitimo Christi coniugio copulata c. 21. c. 23. qu. 8.* Miserrima sane est philosophia Ambrosii, quæ superstitionem circa templa vbiq; præ se fert, ne dicam, quod manifeste ius supremum imperanti circa sacra denegat. Meliorem philosophiam secutus est P A P I N I A N V S, qui cum a C A R A C A L L A iussus esset, vt fratricidium G E T A E colore iuris defenderet, detestauit recte obsequium, asserens: *non tam facile esse parricidia excusare, quam admittere, & ita gloriosam sustinuit mortem.* Russi e contrario domino in omnibus, quicquid etiam tyrannice mandet, obedientiam præstare dicuntur, cum Dei voluntate omnia geri existiment, C H Y T R. Chron. Saxon. lib. 1. ad quam obedientiam tamen ius publicum vniuersale eos non adstringit. conf. G R O T. de iur. bell. & p. lib. 2. c. 26. §. 3. & innot. ibidem, vbi plena manu id illustrat.

datum imperantis esse impium & iniquum: *in dubio* (d) enim potius parendum.

§. XI. Præterea idem præceptum applicari nequit, si *iubentis* tantum iniquitas adsit, non *exequentis*. (e)

§. XII. Sunt quoque subditi *ex voluntate imperantis* magistratui subalterno (f) ad obedi-

(d) Alias quidem in dubio abstinendum esse ratio docet, sed tantum in iis negotiis, quæ nullam necessitatem agendi habent, sed æque facile omitti possunt. Ast in iis, quæ necessitatem agendi habent ex *vinculo subiectionis*, talis electio haud salua est, qui potius tam diu præcise obedientia præstari debet, donec de iniquitate manifeste constet. Nulla est a civili societate magis aliena opinio, quam *in dubio non esse parendum*, eum ita subditi facile sibi dubium fingere possint, ad detrectandum obsequium. Et ita subditi pro causa sui principis in hostem ire debent, vtut de *iustitia cause* illis non satis constet. Si *ubi iubeantur*, philosophatur *отно* apud *TACITUM* lib. I. *histor. querere singulis liceat, per-eunte obsequio, etiam imperium intercidit*; & paucis interiectis: *parendo potius quam imperia ducum sciscitando res militares* (subditorum) *continentur*.

(e) Non semper peccatum est in executione. Inique sæpe princeps extorquet a subditis tributa, in quorum *solutione* nihil iniqui latitat. Peccabat David iubendo, vt populus numeraretur. Ioabuseum a proposito grauius dehortabatur, tandem vero, rege idem mandatum urgente, obtemperauit.

(f) Magistratus subalterni intuitu subditorum publicam personam & autoritatem habent, sed non *ex horum submissione* sed *imperantis voluntate*, intuitu cuius *meri subditi* sunt. Cum itaque subditi hisce ad obedientiam obstricti sint *ex voluntate imperantis*, certe *contra voluntatem* eius illis obedientiam præstare nequeunt. Nequa-

quam

dientiam obstrikti; sed sicut hæc obligatio est subordinata, ita semper censetur excepta imperantis persona.

§. XIII. Extendit quoque hæc obedientia se ad ea, in quibus subditi sibi libertatem, imperantis pacto præcedente, (ff) retinere.

§. XIV.

quam itaque audiendi sunt, qui inferiori magistratui facultatem resistendi principi concedunt, si forsitan contra officium agere videatur, inter quos est DANÆVS lib. 4. polit. & Stephanus Iunius Brutus, cum tamen inferiores magistratus omnem suam autoritatem a summo imperante habeant, ab eo debeant, & intuitu eius plus iuris non habeant, quam ceteri subditi. Hoc unicum tantum eis relictum est, ut, quæ obstat executioni mandari videantur, referre imperanti possint, sed nentiquam eidem resistere.

(ff) Non raro subditi in delatione imperii quædam excipere solent, quorum libertatem imperans ipsis pacto publico promittit, v. c. ne turbentur a principe in *immunitatibus*, *privilegiis* aliisque *iuribus*, quin quando armata manu civitates occupantur, capitulatione prævia, plerumque pactum hoc ei inferi solet, *de iuribus civium non imminuendis aut tollendis*. Quid itaque dicendum, si princeps postmodum ea tollat, imminuat? Contra fidem pactorum utique agit, iniurius est in subditos, sed *conditio subiectionis* facit, ut obedientiam tandem nec in hoc casu possint recusare, aut eidem resistere, cum talis resistentia cum subiectione consistere non possit. Quod si vero tertius guarantiam horum pactorum in se recepit, *iure gentium* defendere subditos alterius imperantis poterit, ut pactis stetur: ast subditi contra principem nihil tentare possunt, cum iis nunquam colores iuris deficiant, quibus facta sua in crustare possunt, de quibus

§. XIV. Præterea (II.) subditi quoque obligantur ad *patiendum*, (g) quæcunque etiam illis iniuria inferatur.

§. XV.

tamen iudicare subditis integrum haud est. Valet hic quoque illud VALENTINIANI imperatoris ad milites: *Vestrum fuit, ut me extolleretis ad imperialem dignitatem, res autem administrare, non iam vestri sed principis ipsius esse, vos ipsi quoque dixeritis: itaque vos deinceps imperata facere & quietos esse, me autem, quid factu opus sit, curare decet.* Equidem HUBERVS de iure ciuitatis hb. 1. sect. 9. c. 3. §. 17. & 18. excipit casum, si *lex commissoria* adiiciatur pactis publicis, *ut si rex non seruet intra fundamentalia, populus omni obsequii vinculo solutus sit*, vti Poloni hodiernum adhuc stipulari solent: Verum tale pactum statui civili contrariari & plane inane esse iudico, cum deficiat superior, qui de eo iudicare possit, an & quatenus contra leges fundamentales imperans peccauerit, nec vnquam rationes iuris deficiant, quibus facta sua iustificare possit, de quo infra pluribus.

(g) Duplex obligatio ex *subiectione* fluit (a) ad *obediendum* (β) ad *patiendum*. Supra vbi de limitibus imperii actum est, hoc satis excussum, & simul ostensum, principis potestatem se quidem non extendere ad iniuriam subditis inferendam, interim subditos in *publici boni gratiam* resistere non posse, & hactenus facta eiusdem effectum externum iuris habere, quod etiam Deus innuit in descriptione iuris regii 1 Sam. VIII. Plenius hac de re egit GROT. de I. B. & P. lib. 1. c. 4. Non posset salutis publicæ ratio subsistere, si promiscuum resistendi arbitrium singulis concessum foret. Tyranno tamen, qui *exercitio talis* sit, resisti eumque occidi posse volunt. HUBER cit. l. Verum recte animaduertit illustris THOMASIVS in obseruat. *ibid.* vix in *hypothesi* definiri posse, quisnam pro tali habendus sit, & si vel maxime de eo constaret, singulis tamen ius resistendi vel occiden-

§. XV. Atque adeo nequidem ob religionem, eiusque illibatam conseruationem (h) arma contra imperantem subditi capeffere possunt, sed potius quæuis mala tolerare debent.

§. XVI. Equidem GROTIVS quibusdam in casibus hanc obligationem cessare defendit, sed vel ad regulam non spectant, (i) vel admodum dubii sunt. (k)

§ XVII.

deni haud competeret, vt ita tota hæc doctrina ad speculationes meras referenda videatur. Bene TACITVS: *Bonos imperatores voto expetendos, qualescunque tolerandos. Idem alibi: quomodo sterilitatem aut nimios imbres & cetera naturæ mala, ita luxum & auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines, sed neque hæc continua, & meliorum interuentu pensantur.* Alii asserunt, eum pro Tyranno, cui resisti possit, habendum esse, qui notorios imperii fines excedit in detrimentum totius reipubl. Sed quis subditorum de eo iudicabit? Non singuli, quia nullo iure hoc iudicium sibi arrogare possunt; non omnes, quia populus de eo, quod reipubl. conducit, arbitrari nequit, quod iudicium omne in imperantem transtulit.

(h) Fuga potius amplectenda, quam armis huiusmodi vtendum ad exemplum primitiuorum Christianorum, de quibus plura egregia adduxit GROTIVS de I. B. & P. lib. 1. c. 4 §. 7. De conuallensibus plura singularia adduxit Dn HENNIGES in Comm ad Grot. cit. l. Fratrum Bohemorum exemplum quoque insigne est, quod ad illustrandam hanc materiam adferatur, quorum fata sane admiratione digna sunt.

(i) Sic lib. 1. c. 4. §. 8. huc refert casum, si principes sub populo sunt. Sed ita summum imperium non habent, quin populi ministri potius dicendi sunt. In §. 9. huc refert

§. XVII. Quodsi hostis inuadat territorium, quamdiu quidem subditi hosti resistunt, eidem non obligantur; ast postquam a suo legitimo imperante amplius defendi nequeunt, (1) & victoris iugum subire coguntur, soluti sunt a priori nexu, & nouo imperanti tamdiu obligantur, quamdiu eius potestati subsunt.

§. XIX. Ceterum vinculum hoc subiectionis, obligatio tam arcta ad parendum, non

refert casum, si imperans imperium abdicauit, aut manifestum pro derelicto habuit. Sed ita in fortem priuatorum incidit, qualitate enim deposita, cessant omnes effectus qualitati illi coherentes. Tale quid impunitur WENCESLAO, quod imperium pro derelicto habuerit, de quo ex circumstantiis historicis iudicandum.

(k) Huc refert in §. 11. si hostili animo in republ. sæuiat, sed talis casus vix dabilis est, & plerumque in applicatione priuatae iniuriae quorundam pro *hostilitate in vniuersam rempublicam* assumuntur. In §. seq. habet casum de *clausula commissoria*, de quo iam supra actum est. Idem iudicium formandum de casu in §. 14. proposito.

(l) Supponi ergo casus debet, vbi omni auxilio legitimi imperantis destituti sunt, ita enim se submittere hosti licite potuere, cum legitimus princeps in hoc consensisse præsumendus sit, vt potius hostis potestatem subeant, quam cum totali destructione ciuitatis resistant. Neutiquam itaque contra obligationem subditorum existimandæ sunt pactiones, quas cum victore tales subditi omni defensione destituti ineunt, vt plerumque fieri solet, cum ita se potius conseruet in sui legitimi principis commodum. Vnde licite homagium victori præstant, preces pro eo fundunt in ecclesiis &c. cum hæc omnia sint subiectionis consequentia.

non aufert singulis libertatem *emigrandi*, (m) & pristinas sedes derelinquendi, quatenus tali emigratione nullum ciuitati præiudicium creatur.

S. XIX.

(m) Loquor hic de iure publico vniuersali, si præterea libertas subditorum emigrandi haud restricta fuerit. Hoc enim conclamatum est, posse imperantem hanc libertatem restringere, vel certis demum sub conditionibus admittere, qua lege deficiente, subditis hæc libertas salua manet. Equidem obstare videtur vinculum arctissimum, quo imperanti sunt obstricti, quo se liberare posse, inuito imperante, non videntur, eadem ratione, qua serui iugum seruitutis declinare haud possunt. Verum sicut magna diuersitas occurrit inter seruos & subditos, ita argumentum ab illis desumptum non stringit. Et licet subditi semel voluntatem suam imperantis voluntati submiserint, seque ad obedientiam obstrinxerint, ex natura tamen rerum publicarum per se non sinit *perpetua subiectio*, vel quod se ad *perpetuam subiectiorem* obstrinxerint, sed quod, quamdiu subditorum numero continentur, sinceram & debitam obedientiam præstare velint. Potuit ergo singulis libertas emigrandi relinqui, quæ vires reipublicæ nec minuit nec supprimit. Nunquam deficit alter. Et denique cum tot circumstantiæ obuenire possint, quæ pro varia vitæ humanæ conditione urgeant emigrationem, quæque in tanta copia hominum euitari non possunt, imperans, naturæ humanæ optime conscius, potius emigrandi facultatem singulis reliquisse, quam ademisse videtur, id quod exemplum gentium quoque docet. CICERO *orat. pro Cornel. Balb. p. m. 719.* hoc exemplo ciuium Romanorum declarat *aiens; iure nostro neque mutare ciuitatem quisquam inuitus potest, neque, si velit mutare, non potest, modo adsciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuem ciuitatis velit.* & post pauca inter iura præclara atque di-

uini-

§. XIX. Quod si enim migratio tenderet in grauem reipublicæ iacturam, (n) vel in fraudem eius (o) fieret, delictum constitueret, & ab imperante impediri posset.

§. XX.

quinitus a maioribus comparata inter alia refert, *ne quis in ciuitate maneat inuitus.* Hæc sunt enim, pergit, fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quemque iuris & retinendi & dimittendi esse dominium. Equidem BODINVS de republ. lib. 1. c. 6. distinguit inter domicili commutationem & patriæ repudiationem, vt illam quidem permissam, non æque hanc licitam censeat, quo ipso respexisse videtur ad placita iuris R. secundum quæ forum originis immutabile erat. Ast de eo non est quaestio, sed tantum de iure publico vniuersali disputamus. Mere ciuile est, quod de origine disponitur in iure Romano, cum iure naturæ, mutata origine, omne vinculum relaxetur & soluatur.

(n) Sapissime, ait BODINVS de republ. lib. 1. c. 6. principes ingeniosos homines præmiorum magnitudine ac immunitatum illecebris ad se pertrahunt, siue ad finitimos principes debilitandos, siue ad suos ciues erudiendos, siue ad opes & copias cogendas &c. Debet discessus esse innoxius, alioquin imperans illum recte prohibet, ne reipublica detrimentum capiat. Quid enim si plures ex ciuitate discedere vellent, maxime illi, ex quorum commercio reipublica floruit? quid si artifices aliorum se conferre velint, cum tamen interit imperantis, ne huiusmodi artifices ad vicina loca emigrent?

(o) Huc respexit R. I. de anno 1512 ibi: *und nachdem sich mannigfältig im Reich begiebt, daß etliche leichtfertige Untertanen umb verschuldete Sachen von ihrer Herrschafft oder Nachbarn empören, und unwillens besetzigen, ihre Herrschafft oder desselben Untertanen bedrauen, und umb ihre vermeinte Forderung nicht ordentlich billig recht nehmen wollen: haben wir aenselben zu begegnen geordnet und gese-*

§. XX. Præterea emigrandi libertas restringi potest (1.) si aliud insuper vinculum peculiare (p) adsit, ob quod discedere subditus non possit.

§ XXI.

gezet, daß hinführo dieselben niemand wissentlich enthalten, haussen herbergen und dergleichen fürschub thun &c. Similiter in R. I. de anno 1544. §. 83. cauetur: Doch soll kein Stand den andern zu seiner Religion dringen, noch dem andern seine Unterthanen abpractiren oder wider iede Obrigkeit in Schutz und Schirm nehmen &c. Idem repetitum in R. I. de anno 1551. §. 93. Pertinent huc etiam, quæ in A. B. tit. 16. de Phalburgeris constituta leguntur: Ceterum quia nonnulli ciues & subditi principum, Baronum & aliorum hominum, sicut frequens ad nos querela deduxit, iugum ordinariæ subiectionis querentes abiicere imo ausu temerario contemntes in aliarum ciuitatum ciues recipi se procurant, & frequentius in præterito procurarunt, & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præsumserunt vel præsumunt deserere, terris ciuitatibus, oppidis & villis corporaliter insistentes, ciuitatum, ad quas hoc modo se transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defensari contendunt, qui in partibus Alemanniæ Phalburgeri consueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alieni fraus & dolus &c.

(p) Subditi ad officium publicum ab imperante adsumti discedere, vel illud deserere, inuito eo, non possunt, cum vinculum illud, quod ex officio suscepto eisdem stringit, indissolubile sit intuitu subditorum, ut eo se liberare non possint, sed imperans tantum eos remouere queat, prout suo loco dictum est. Similiter glebæ adscripti, proprii homines, & Wildfangi tam adstrictissimæ conditionis sunt, ut discedere haud possint, eodem modo, quo serui iugum herile excutere non possunt.

(q) Ta-

§. XXI. (II.) Si lege publica (q) emigratio prohibita sit. (r)

§. XXII. (III.) Si alias *intempestiva* (f) fuerit, h. e. eo tempore suscipiatur, quo subditis imperans valde eget.

§. XXIII. Sicuti autem in totum prohiberi, ita quoque ita restringi lege publica potest,

(q) Talem legem ut *inhumanam* inuvalidam esse quidam asseruerunt. vid. KLOCK *de vestigal. concl.* 63. SCHFLITZ *ad consuet. march. P. 4. tit. 14. §. 2.* quod libertati naturali aduersetur, & contra ius gentium sit, contra quod princeps nihil disponere possit, MYLER AB EHNENB. *de princip. & stat. imp. c. 63.* Ast enim vero, si huiusmodi argumentis robur quoddam inesset, imperanti interdictum esset, in aliis rebus quoque libertatem subditorum restringere, id quod tamen minime asseri potest, prout supra euictum. Quin semper libertes subditorum restringi potest, quatenus reipublicæ utilitas, salus & incolumitas id postulat. Neque hæc emigrandi libertas simpliciter potest dici *iuris gentium*, prout *legem*, sed tantum quatenus *facultatem naturalem* denotat, quæ tamen mutari omnino potest. Quin si lege publica emigrandi libertas prohiberetur, id agnouisse videntur, qui in illam se recipiunt, scientes, se legibus reipubl. ligari.

(r) Sic Mediolani Senatus decreto nec ius alienæ ciuitatis capere nec domicilium in eiusdem imperii finibus commutare fas est, nisi prius impetrata venia & honore principis soluto. Plura alia exempla collegit BODIN. *de republ. lib. 1. c. 6.*

(f) Ita enim vergeret discessus in reipubl. præiudicium, nec innoxius amplius dici posset, quod tamen requiritur, prout ad §. 19. dictum; Inde ratio postulat, ut discessurus emigrandi propositum imperanti mature si-

test, vt discessurus onera quædam (t) præstet in commodum illius reipublicæ, quam deferere intendit.

§. XXIV. Ceterum vtut subditi omnia iura, quibus ad se suaque inter homines tuenda egent, in imperantem transtulerint, & se ad omnimodam subiectionem obligauerint, quædam tamen iura illis illibata manserunt tum *inter se*, tum *intuitu imperantis*.

(u)

§. XXV.

gnificet, nisi satis constet, quod nullum in emigratione reipublicæ imminet periculum, vel decrementum.

(t) Ita in multis ciuitatibus receptum est, vt subditus, deferere ciuitatem volens, de omnibus suis bonis certam pecuniæ summam soluere cogatur, quam pensitationem vulgo vocant *die Nachsteuer*, *Abzug*: Antiquissimum hoc collectandi genus esse, vel inde constat, quod iam Cæsar Augustus eo vsus legatur ad varia bellorum incommoda sustinenda DIO lib. LV. TACIT. IV. anal. 55. Fundatur hæc dispensatio optima sane iuris ratione; quoniam enim discessurus tot commoda ex securitate publica, per rempublicam constituta, & conseruata, percepit, æquum quoque est, vt in horum compensationem aliquid largiatur in vsus publicos, vnde porro onera publica sustineri possint. Et cum hæc ratio vniuersalis sit, singuli ad huiusmodi onera obligantur, nisi se exemptos doceant. Ipsa exemptio est iuris positiuæ, nulla iuris vniuersalis, & ita in hac disciplina explicari nequit. Potest etiam pacto mutuo ciuitatum exemptio constitui, qualia pacta hinc inde in Germania occurrunt. vid. KNIPSCHILD de ciuit. imp. lib. II. c. 20. n. 22. MYLER. de Stat. imper. c. 63. n. 8.

seq. BESOLD. thes. pract. voc. Abschoß.

(u) Iam *P. gener.* ostensum est, in republ. dari duplicis

Boetneri Jus Publ.

P p

gene-

§. XXV. Iura quæ intuitu imperantis sibi vindicare subditi possunt, ea potissimum concernunt, circa quæ imperanti ius nullum competit, quorum refero illa quæ ad religionem spectant, (x) quæ iure naturæ subditis libera manserunt.

CA-

generis negotia, *publica & priuata*. Illa quidem ad disciplinam præsentem spectant, hæc vero ad *ius priuatum*, quod identidem vel *uniuersale* vel *particulare* dici potest. Ceterum iura subditorum priuata sunt infinita, prout status subditorum varius est, quæ tamen ad hanc disciplinam primario non pertinent, quæ principaliter iura negotia publica dirigitur complectitur. Equidem HUBERVS *de iure ciuit. lib. 2* hæc quoque fusius explicuit, verum, vt supra iam monitum est, intra terminos huius doctrinæ non stetit, & plura aliena immiscuit. Quædam tamen, quæ huc pertinere videntur, & ex statu ciuili quandam necessariam determinationem accipiunt, ad caput sequens referuabo.

(x) Supra iam libertatem subditis circa ea, quæ religionem concernunt, asserui *lib. II. c. V. §. 5. seqq.* quæ hic quoque repetenda sunt. Commendari hac in re meretur GERARDI NOODTII dissertatio erudita *de religione ab imperio iure gentium libera*, quæ a DN. BARBEYRACIO in gallicum quoque versa est sermonem, & BECMANNI *diff. de iure subditorum circa sacra*. In ceteris iuribus priuatis princeps pro salute publica disponit, sed hæc Deus benignitati suæ reseruauit, cuius solius imperium in conscientias fundatum est. Neque etiam excogitari potest, in quem finem imperans subditis formulam religionis præscribere vellet, quæ ad intellectum & animum vnice spectat, & tantum commodum & periculum eius vertitur, qui religionem veram vel falsam amplectitur. Et sane omnis coactio a religione

tam